

УДК 37.01(091)(477)=161.2(045)

Розман Ирина Іллівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій

Мукачівський державний університет

Розман Ирина Ильинична

кандидат педагогических наук,

доцент кафедры филологических дисциплин и социальных коммуникаций

Мукачевский государственный университет

Rozman Iryna

PhD in Pedagogy,

Senior Lecturer of the Philological Sciences Department

Mukachevo State University

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ В УКРАИНЕ

HISTORY OF THE FORMATION OF PEDAGOGICAL THOUGHT IN UKRAINE

Анотація. У статті проаналізовано шляхи розвитку педагогічної думки в Україні, висвітлено короткі інформативні відомості про основні напрямки роботи в галузі педагогіки відомих і маловідомих вчених. Подана добірка думок, присвячених питанням розвитку освіти і школи України. Представлено педагогічні теорії, які були притаманні педагогічній науці на початку та в середині ХХ століття.

Ключові слова: педагогічна думка, теорія, розвиток, загально-історичні дослідження.

Анотация. В статье проанализированы пути развития педагогической мысли в Украине, освещены короткие информативные сведения об основных направлениях работы в области педагогики известных и малоизвестных ученых. Представлена подборка мнений, посвященных вопросам развития образования и школы Украины. Представлены педагогические теории, которые были присущи педагогической науке в начале и в середине ХХ века.

Ключевые слова: педагогическая мысль, теория, развитие, исторические исследования.

Summary. The article analyzes the ways of development of pedagogical thought in Ukraine, provides brief informative information about the main directions of work in the field of pedagogy of the well-known and little-known scientists. A collection of thoughts has been devoted to the issues of education development and schools. There have been presented pedagogical theories that were inherent in pedagogical science in the beginning and in the middle of the twentieth century.

Key words: pedagogical thought, theory, development, general historical research.

Вступ. Вітчизняна філософсько-педагогічна думка сповнена вимогами щодо морального та інтелектуального самовдосконалення педагога (статути братських шкіл, ідеї Г. Сковороди, О. Духновича, К. Ушинського). У ХХ ст. проблематика організації даної роботи стала об'єктом спеціальних педагогічних досліджень у кількох контекстах — післядипломної освіти, підвищення кваліфікації педагогів, навчально(науково)-методичної роботи у школі й поза нею. Значний внесок у розв'язання зазначених проблем внесли українські радянські вчені (В. Бондар, К. Кіндрат, О. Коваленко, М. Корніяка, В. Никитенко, Д. Рупняк, П. Семко, І. Трилінський та ін.).

З огляду на відсутність підручників (передовсім україномовних), вчителі, що працювали у школах Закарпаття, активно взялися за написання і видання навчальної літератури. Основними видами навчальних книг, підготовлених А. Волошиним, М. Григашієм, Е. Егрецьким, Б. Заклинським, І. Кизаком, М. Козаком, О. Маркушем, І. Панькевичем, Е. Фотулом та іншими у період з 1919 р. по 1926 р., були граматики, букварі, азбуки, читанки, рахункові книжечки, підручники із загальної географії тощо [5, с. 21].

Хочеться навести деякі додаткові зауваги щодо педагогічної літератури двадцятих років минулого століття. Чільне місце посідали загально-історичні

дослідження, присвячені питанням розвитку освіти і школи в Україні. Напрацювання вчених Ф. І. Тітова, Я. П. Ряппо доводили, що необхідно звертати особливу увагу на зміни і перетворення, які відбувалися в освіті УСРР. У них закладено основу для втілення в життя самобутньої української концепції освіти. Звернено увагу на прагнення Я. П. Ряппо відобразити особливості, позитивні й негативні моменти в українській системі освіти. Я. П. Ряппо у своїй праці «Народна освіта на Україні за 10 років революції» проаналізував історію школи та позашкільної освіти, намагаючись виправдати в принципі вузьку професіоналізацію всієї середньої освіти після семирічки, підтримував комплексну систему навчання [1, с. 5].

Виклад основного матеріалу. Аналіз підтверджує, що в науково-педагогічній літературі другої половини двадцятих років було ще мало праць, присвячених педагогічним теоріям. Це вимагало від дослідників глибокого вивчення педагогічної спадщини, що її висувала практика виховання, освіти і навчання.

В цьому аспекті заслуговує на визнання науково-педагогічна діяльність видатного педагога України Миколи Федоровича Даденкова, який написав першим підручник з історії педагогіки, де аналізувалися педагогічні ідеї Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка, висвітлювалися педагогічні ідеї Коменського, Ушинського, Чернишевського, вивченню освітньо-культурних зв'язків. Велику увагу приділяв М. Ф. Даденков естетичному вихованню і проблемам дидактики, що узагальнив окремим посібником [1, с. 6].

Вивчення проблематики організації педагогічної роботи особливо активізувалося у ХХ ст. як в українській, так і зарубіжній педагогічній науці. Цей процес, з одного боку, сприяв створенню відповідного категоріально-понятійного апарату, з іншого, дав поштовх до аналізу історичного досвіду в цій сфері [5, с. 20].

Видатний український математик, професор, заслужений діяч науки України Олександр Матвійович Астряб ратував за предметну систему викладання, за реформу математики; був організатором і керівником методико-математичної школи в Україні, автором підручників з геометрії, арифметики, стереометрії, які перекладались на іноземні мови [2].

Наведемо декілька прикладів: О. М. Астряб, О. Ф. Музиченко, С. Х. Чавдаров, С. А. Ананьїн, В. Ї. Помагайба боролися за подолання догматизму в навчанні, за розвиток пізнавальної активності учнів. Вони розробляли проблеми наочності на уроці. Впроваджували застосування активних методів навчання, ілюстрування, моделювання у процесі засвоєння учнями знань та піднімали питання краєзнавчої роботи, екскурсій тощо.

Знаменним фактом були дослідження професором, заслуженим діячем науки України С. Х. Чав-

даровим поглядів Г. С. Сковороди, Т. Г. Шевченка, І. Я. Франка, А. С. Макаренка [2].

В історії педагогічної думки на Україні немала роль доктора педагогічних наук, професора, заслуженого працівника вищої школи Степана Андрійовича Литвинова, який більше 50 років присвятив викладанню курсу історії педагогіки. Під його редакцією вийшла у світ «Хрестоматія із історії вітчизняної педагогіки». Він успішно досліджував педагогічні погляди А. С. Макаренка, Г. С. Сковороди, Я. А. Коменського, а особливо його увага була зосереджена на спадщині Н. К. Крупської, якій присвятив свою монографію «Н. К. Крупська. Життя, діяльність, педагогічні ідеї». Разом з О. М. Григор'євим С. А. Литвинов спеціально розробляли в історичному плані питання про роль школи в підготовці учнів до життя і праці [1, с. 6].

Збагатили педагогічну думку із історії педагогіки такі вчені як М. М. Гриценко «Методична спадщина М. В. Бунакова та її значення для сучасної школи», Г. П. Гриценка «Педагогічна діяльність і педагогічні погляди С. В. Васильченка», І. Л. Грушкевича, «Іван Франко і сучасна педагогічна думка в Галичині», В. К. Савинця, «Педагогічні ідеї Івана Франка» В. З. Смалья та ін.

В цей період виходять у світ праці Ф. І. Науменка «Школа Київської Русі», «Основи педагогіки О. В. Духновича» [3].

В цей період на Закарпатті велась боротьба за народну освіту і педагогічну думку, в авангарді якої був видатний педагог, талановитий освітньо-культурний і релігійний діяч Августин Волошин, його соратник Олександр Маркуш та видні педагоги-емігранти Іван Панькевич, Володимир Бірчак та Василь Пачовський. Вони озброювали педагогів краю ідеями народної педагогіки, прогресивними поглядами видатних талановитих педагогів Європи. Ратували за навчання рідною українською мовою за духовне збагачення закарпатоукраїнського народу. Августин Волошин виконував благородну місію у підготовці учителів в учительській семінарії, писав підручники для шкіл та підготовки педагогів, ратував за здійснення української національної ідеї. В 1939 році Августин Волошин — перший президент Карпатської України. Соратник А. Волошина Олександр Маркуш, талановитий організатор народної освіти Тячівщини, дбав про становлення і розвиток національної освіти округи, організовуючи українські, румунські і німецькі школи та проводив акцію боротьби неписьменності і малописьменності населення і молоді. О. Маркуш — автор і видавець таких підручників і посібників для шкіл як буквар «Зорниця», «Подкарпатський буквар», «Перша читанка», «Слово», «Отчина», «Світло», «Краєзнавство». Всього із під його пера вийшло у світ 23 підручника та посібника. В 1922–1939 рр. видавав молодіжний часопис «Наш рідний край». О. Маркуш — член Спілки письменників України,

відомий і як перекладач творів угорських письменників [1, с. 10].

Велику роль у становленні української літературної мови зіграв професор Іван Панькевич, соратник Августина Волошина, один з засновників товариства «Просвіта» та «Педагогічного товариства». Він автор трьох видань граматики української мови для гімназій і горожанських шкіл, автор досліджень з діалектології Закарпаття. .

Активним учасником становлення і розвитку освіти і школи Закарпаття був Володимир Бірчак. Всі свої здібності і педагогічний талант віддав молоді Мукачівської та Ужгородської гімназій, за що користувався серед гімназистів великим авторитетом. В. Бірчак автор чотирьох читанок для гімназій, а також посібника «Літературні прагнення Підкарпатської Русі». В. Бірчак бере участь у створенні товариства «Просвіта» і «Пласт» [1].

Новий імпульс одержали дослідження проблем зарубіжної педагогіки, в т.ч. порівняльної. Проблеми дидактики в зарубіжних країнах досліджував професор В. З. Смаль, а народної освіти і педагогічної думки професор В. Гомоннай та ст. співробітник НДІ педагогіки Л. В. Бугай та ін. [3].

Вчені НДІ педагогіки під керівництвом талановитого педагога-дослідника Василя Івановича Помагайби розробили і експериментально перевірили дидактичні основи засвоєння знань, формування навчальних навичок, систематизації і узагальнення знань в учнів V–VIII класів. Ці дані успішно дослідив і висвітлив у своїй монографії ст. науковий працівник, кандидат педагогічних наук В. О. Онищук «Дидактичні основи усвідомлення учнями навчального матеріалу» (1964), яка позитивно оцінена науково-педагогічною громадськістю. Його перу належать ще ряд монографій із проблем дидактики, методів навчання [3, 4].

Висновки. Викладена у статті діяльність педагогів України засвідчує, що наша українська педагогіка бере початки із джерел народної педагогіки, етнопедагогіки, яка віддзеркалює історію виховання, працю, навчання, побут народу, його традиції та прагнення до знань. Цілком стає очевидним і той факт, що вчені-педагоги пропонували саме такий шлях для становлення молоді як особистості, котрий вважали найважливішим для досягнення результативності в аспекті розвитку рідної держави.

Література

1. Гомоннай В., Росул В. Видатні педагоги України (XIX–XX ст.). Ужгород: Закарпаття, 2001. — 65 с.
2. Історія педагогічної думки. URL: <http://intranet.tdmu.edu.ua/data/...stud/...> (дата звернення 13.12.2017) .
3. Калуська Любомира Видатні українські педагоги: історичний довідник. Тернопіль: Мандрівець, 2008. — 224 с.
4. Мосіяшенко В. А., Задорожна Л. В., Курок О. І. Історія педагогіки України в особах. Суми: Університетська книга, 2005. — 272 с.
5. Розман І. І. Організація навчально-методичної роботи з учителями у системі шкільної освіти Закарпаття (1919–1938 рр.): автореф. дис. ... к. пед. наук: 13.00.01- загальна педагогіка та історія педагогіки. Дрогобич, 2016. — 23 с.